

Storkommunsammanslagningen i nuvarande Karlstads kommun 1952

En argumentationsanalys

Roger Johansson

Fakulteten för samhälls- och kulturvetenskaper

Historia B

Handledare: Peter Olausson

Examinator: Peter Olausson

2013-03-02

Innehållsförteckning

1	Bakgrund, forskningsläge, syfte och frågeställningar.....	1
1.1	Bakgrund.....	1
1.2	Forskningsläge.....	2
1.3	Syfte.....	4
1.4	Frågeställningar.....	4
2	Metod och avgränsningar.....	4
3	Källor.....	6
4	Storkommunreformen 1952.....	7
4.1	Bakgrund till reformen.....	7
4.2	Processen runt indelningsbesluten.....	8
5	Kommunernas arbete och inställning.....	9
5.1	Alster och Östra Fågelvik.....	9
5.1.1	Sammanfattning Alsters och Östra Fågelviks kommuner	15
5.2	Älvsbacka.....	16
5.2.1	Sammanfattning Älvsbacka kommun.....	21
5.3	Nyed.....	22
5.3.1	Sammanfattning Nyeds kommun.....	25
5.4	Väse.....	26
5.4.1	Sammanfattning Väse kommun.....	27
5.5	Nor.....	27
5.5.1	Sammanfattning Nors kommun.....	29
5.6	Segerstad.....	29
5.6.1	Sammanfattning Segerstads kommun.....	31
6	Slutsatser.....	32
7	Sammanfattning.....	34
	Käll- och litteraturförteckning.....	
	Bilaga 1, karta.....	

1 Bakgrund, forskningsläge, syfte och frågeställningar

1.1 Bakgrund

1862 genomfördes en kommunreform för att tillskapa en civil kropp för att hantera lokala, allmänna frågor. Detta bland annat för att skilja den kyrkliga sfären från den världsliga. Reformen innebar att det skapades borgerliga kommuner baserat på de gamla socknarna. Eftersom socknarna var basen för kommunerna innebar det att det skapades cirka 2 500 kommuner i Sverige, ett antal som skulle komma att variera lite upp och lite ner under de cirka 90 år som skulle förflyta innan det var dags för nästa kommunreform men som skulle hålla sig på ungefär samma nivå sett över tid.

Under slutet av 1800-talet och första halvan av 1900-talet förändrades det kommunala uppdraget, ansvar för olika uppgifter tillkom och framförallt var det socialvård och skola som skulle komma att kräva mycket resurser. Till detta kom viljan från den socialdemokratiska regeringen att se till att samtliga landets invånare tillerkändes en ökad levnadsstandard och en likvärdighet oberoende av vilken kommun man bodde i.¹ Detta sammantaget gjorde att statsmakterna uppfattade att många små kommuner, ofta med bara några hundra invånare hade svårt att klara sitt uppdrag och därför tillsattes en utredning i syfte att förändra den kommunala indelningen av riket. Det var främst landskommuner som berördes och slogs ihop i olika konstellationer. Antalet kommuner minskade från 2 498 till 1 037.²

Frågor om kommunsammanslagningar och kommunal service har under lång tid skapat starka åsikter bland befolkningen. I dagens Värmland, 50-60 år efter storkommunreformen förekommer diskussioner om nya sammanslagningar, till exempel förekommer åsikten att Hammarö kommun borde slås samman med Karlstad och vidare har vissa kommunalpolitiker antytt en sammanslagning till en ny storkommun med till exempel Grums, Karlstad med flera. Man ser alltså ett behov av en ännu större kommunal enhet för att kunna utföra sitt uppdrag på ett gott och rättssäkert sätt. Inget har dock blivit av detta än och argumenten för och emot har varit flera. Till detta kommer till exempel att man i Sunne kommun nyligen höll en folkomröstning om vissa byskolors framtid. I denna folkomröstningskampanj gick diskussionerna höga och många olika argument förekom. Det är mot den bakgrunden intressant att studera argumentationen runt storkommunsammanslagningen 1952 i detalj för att dels kunna bilda en uppfattning om vilken sorts argument som förekom och dels

---

1 Wångmar (2003) sid 80

2 Wångmar (2003) sid 174

kunna använda den kunskapen till att se om argumentationen i lokala politiska sammanslagnings- och/eller nedläggningskonflikter har varierat över tiden.

1.2 Forskningsläge

Erik Wångmar, filosofie doktor och docent i historia vid Linnéuniversitetet har i sin avhandling ”Från sockenkommun till storkommun” kommit fram till att det var 39% av sammanslagningarna som skedde med tvång. I sin avhandling berör han det län som hade flest tvångssammanslagningar, nämligen Kronoberg med 75%. Som tvåa i den listan kommer dock Värmland med 59% tvångssammanslagningar. Wångmars redovisning är till största del en kvantitativ redogörelse för hur processen såg ut i landet och likaså kvantitativa redogörelser för till exempel hur kommunernas inställning såg ut. Han redovisar vilka argument som var vanligast bland de kommuner som protesterade mot kommunsammanslagningarna. Han tar upp sju olika orsaker, nämligen:³

1. Rumsliga/geografiska argument. Häri återfinns kommunikationer, avstånd men också argument om den geografiska storleken på storkommunen.
2. Geografiska gemenskapsargument, vilket handlar om vart invånarna i den nuvarande kommunen åker för att uträtta ärenden och komma i åtnjutande av service av olika slag.
3. Kvalitetsargument. Dessa argument handlar om att den nuvarande kommunen har så god ekonomi att den kan erbjuda invånarna den service de har rätt att begära på egen hand.
4. Positiva framtidsutsikter. Detta rör argument av typen botten är nådd, vi går mot ljusare tider nu. Exempel som Wångmar tar upp är t.ex att befolkningskurvan vänt, eller att det finns en industri etablerad på orten som gör att kommunens invånarantal och skatteunderlag inom en kort tid kan förväntas stiga.
5. Ekonomiska argument. Farhågor för att storkommunens ekonomi inte skulle bli tillräckligt stark, eller att det skulle bli dyrt, t.ex. på grund av behov att anställa tjänstemän.
6. Identitetsargument. Traditioner, sockenidentifikation, ”folkets kompakta motstånd” mot förändringen.
7. Demokratiska argument. Handlar om makt över beslut, folkets inflytande etc. Dessa argument var enligt Wångmar inte särskilt vanliga.

---

3 Wångmar (2003) sid 153ff

Håkan Axelsson (1958-2009) var historiker och innehade bland annat tjänst vid Folkrörelsearkivet i Uppsala och som landskapsarkivarie på Åland. Han har skrivit en artikel med namnet ”Stora Sockendöden 1951-1952” införd i tidskriften Wermlandica 1990. I artikeln, vilken baseras på länsstyrelsens arkiv i kommunindelningsfrågan behandlar han kommunsammanslagningen i Värmland. Axelsson behandlar bakgrunden till lagen där han tar upp statsmakternas åsikter och för- och nackdelar med stora respektive små kommuner varav han menar att den kommitté som beredde frågan inför riksdagsbeslutet såg bristande ekonomiska resurser, brister i den kommunala självstyrelsen och brist på förtroendemän (politiker) som exempel risker med små kommuner.⁴ Vidare diskuterar Axelsson existensen av så kallade kommunalförbund, det vill säga samarbeten mellan två eller flera kommuner om t.ex räddningstjänst eller polisväsende. Axelssons åsikt är att kommunalförbund var ”vanligt förekommande”.⁵ När det gäller reformens genomförande och värmlänningarnas åsikt om den tecknar Axelsson en svart bild med hjälp av tidningsurklipp och länsstyrelsens protokoll från de möten som hölls med berörda kommuner, där vissa citat återges, t.ex. en som yttrat ”bonden behöver bara stan för att åka till när mjölklikviden ska tas ut och motboken likaså”.⁶ Detta tar Axelsson som intäkt för att Segerstad såg ”risken att bli inkorporerade med Karlstad”. Denna åsikt stämmer inte med verkligheten, vilket jag ska återkomma till. När det gäller Nyed så menar Axelsson att man återopade det ö-rekvisit som fanns framtaget av statsmakterna, vilket innebar att kommuner med särskilda geografiska förutsättningar, t.ex är kunde få kvarstå som egna kommuner trots att de inte uppfyllde befolknings- och/eller skattekraven. Detta rekvisit försökte även andra kommuner alltså använda sig av och enligt Axelsson var Nyed en av de kommunerna. Han hävdar också att Nyed ansåg att Älvsbacka skulle kunna klara sig själva.⁷

Patrik Samuelsson har skrivit en c-uppsats i historia vid Karlstads Universitet med titeln ”Lokal identitet”.⁸ Där gör han en analys av kommunblocksreformen 1971-1974 utifrån det av Wångmar framförda analysbegreppet lokal identitet. Samuelssons analysobjekt är Årjängs kommun. Hans slutsats är att det går att förklara motståndet mot kommunblocksreformen i Årjängs kommun utifrån begreppet lokal identitet.

---

4 Axelsson (1990) sid 49

5 Axelsson (1990) sid 50

6 Axelsson (1990) sid 54

7 Axelsson (1990) sid 57

8 Samuelsson (2012)

Mats Hellstenius, forskare i historia vid Högskolan i Kristianstad har skrivit en uppsats i historia vid Högskolan i Kristianstad om storkommunreformen i Karup 1952.⁹ I uppsatsen fokuserar han på effekterna av reformen där efter 1952. Hellstenius använder främst intervjuer och tidningsartiklar som källor. Argumentationen runt storkommunreformen lokalt i området diskuteras också och Hellstenius kommer fram till att det främst var namnfrågan som ledde till diskussioner.

Erik Wångmar har också skrivit en artikel om tillblivelsen av Karlstads kommun 1971.¹⁰ I den tar han också upp kommunsammanslagningen 1952. Han tar bland annat upp kommunernas inställning till vilka kommuner som var aktuella. Till exempel berörs Segerstad som han menar lutade mot Karlstad och Alster och Östra Fågelvik som inte önskade gå samman. Han tar också översiktligt upp ett antal argument som framförs från olika kommuner.

1.3 Syfte

Syftet med min uppsats är göra detaljerad argumentationsanalys av några valda kommuner inom nuvarande Karlstads kommuns diskussioner angående storkommunreformen 1952. Syftet är också att pröva om Wångmars argumentskategorisering går att applicera på de i undersökningen valda kommunerna.

1.4 Frågeställningar

De frågor som jag skall söka besvara är: Vilken åsikt hade de ingående kommunerna till förslagen till nya storkommuner? Vilka argument förekom? Vad är orsaken till att Karlstads stad påverkar i positiv eller negativ riktning? Går det att dra några slutsatser om lokala konflikter i kommunindelningsfrågan? Var vissa kommuner svårare att hitta partners till än andra? Är Wångmars teoretiska modell heltäckande för de i undersökningen ingående kommunerna?

2 Metod och avgränsningar

Jag har valt att använda mig av en kvalitativ metod där jag undersöker protokoll från de kommunala organen kommunalstämman, kommunalfullmäktige och kommunalnämnden.

Metoden är att jag läst igenom samtliga protokoll från de berörda nämnderna, kommunalfullmäktige och i förekommande fall kommunalstämman i samtliga kommuner från och

---

⁹ Hellstenius, Mats (2004)

¹⁰ Wångmar (2012)

med 1 januari 1946 till och med 31 december 1951. I något fall har en viss kommun haft något eller några möten efter reformens genomförande 1952 och i de fallen har även dessa gått igenom. Att jag beslutat börja 1 januari 1946 beror på att propositionen i riksdagen lämnades våren 1946 och beslutet fattades 21 juni 1946. Även om frågan varit aktuell sedan slutet på 1930-talet i form av socialvårdskommittén 1937¹¹ och riksdagsmotioner från år 1939¹² och framåt så skulle materialet bli alltför omfattande för en uppsats på denna nivå om hela denna tidsperiod skulle täckas.

Ovanstående metod har kompletterats med protokollen från Länsstyrelsen i Värmlands hantering av frågan. Länsstyrelsen genomförde träffar med samtliga kommuner som skulle komma att slås samman med någon annan kommun och vid dessa träffar fördes diskussionsprotokoll, varför denna källa är relevant som komplement i de fall där de kommunala protokollen givit oklara svar eller inga svar alls. Vidare har Inrikesdepartementets konseljakt för Värmland använts.

När det gäller media så har jag valt att inte genomföra någon genomgående analys av pressartiklar i ämnet. Detta medvetna val beror på att syftet med uppsatsen är att göra en analys av den lokala politiska argumentationen och då har jag önskat att komma så nära beslutsfattarnas egna åsikter som möjligt, varför jag velat undvika det filter som journalistens tolkning av utsagor utgör. I några fall har ändå tidningsartiklar används för att belysa vissa aspekter av undersökningen. Dessa artiklar har enbart återfunnits som urklipp i länsstyrelsens och kommunernas arkiv.

Geografiskt är min avgränsning att jag valt att fokusera på de kommuner som senare har kommit att uppgå i Karlstads kommun. Östra Fågelvik, som kom att bli kvar som egen kommun behandlas under alsterkapitlet eftersom de länge föreslogs slås samman. Grava behandlas inte alls eftersom sammanslagning inte tycktes aktuell i något skede för dem.

För att kunna göra en tolkning av protokollen måste någon form av kategorisering av texterna göras och för att kunna få resultatet av denna studie jämförbart med andra liknande studier har jag valt att använda mig av Wångmars sju olika argumenttyper.

---

11 Wångmar (2003) sid 79ff

12 Wångmar (2003) sid 84ff

3 Källor

Källorna jag valt är alltså kommunala protokoll, länsstyrelsehandlingar och protokoll samt protokoll och från inrikesdepartementets konseljakt för kommunsammanslagningen i Värmlands län.

De kommunala protokollen består av protokoll från kommunalnämnd och kommunfullmäktige samt i något fall även av protokoll från beredningsutskott till fullmäktige. Vissa av protokollen är handskrivna och vissa maskinskrivna. Protokollen har karaktären av beslutsprotokoll dock med den viktiga egenskapen att alla eventuella uttalanden i kommunindelningsfrågan står utskrivna i fulltext. Det har oftast funnits närvaro antecknad vid mötena, dock i form av att det anges vilka som är frånvarande, inte vilka som är närvarande. Inte heller anges vilket parti en enskild ledamot representerar. Reservationer har antecknats i protokollen där så funnits men i frågan om kommunindelningen har inga reservationer inkommit.

Länsstyrelsehandlingarna som använts kommer från Landskansliets arkiv E XI 1-5, vilket enbart berör kommunindelningsfrågan. Från detta arkiv är det protokollen från de möten som Länsstyrelsen haft med kommunerna som använts. Dessa protokoll är diskussionsprotokoll där varje deltagares egna ord antecknats. De är daterade och det finns närvaroförteckningar för varje möte med angivande av vilken kommun respektive person företräder samt vilken roll han eller hon fyller i sin hemkommun.

När frågan slutgiltigt skulle avgöras av regeringen i Kungligt Majestät var det Inrikesdepartementet som ägde frågan och hade förberett densamma för beslut. På inrikesdepartementet hade samtliga handlingar i respektive län anordnats i en så kallad konseljakt inför regeringens möte. För Värmlands del är det inrikesdepartementets konseljakt från 24 mars 1950, akt nummer nr 21. Denna har jag inte studerat själv utan fått mig tillsänt vissa dokument ur från Riksarkivet för att komplettera de handlingar jag saknat i Länsstyrelsens arkiv. Detta gäller frågan som uppkom 1950 runt vilken kommun Alster skulle placeras i. De handlingar jag tagit del av är ett brev från Inrikesdepartementet samt protokollet från mötet med Alster, Nyed och Älvsbacka i mars 1950. Detta protokoll är i likhet med de från Länsstyrelsen ett diskussionsprotokoll med närvarolistor.

Dessa har jag valt för att jag anser att valda representanter står för befolkningens åsikt och därför bättre återspeglar dessa än till exempel insändare i tidningar eller politiska partiers interna möten,

vid vilka ingen representativitet erhålles.

Ett problem med källorna har varit att vissa kommuner haft väldigt få protokoll, intill den grad att man kan fundera över om ett par kommuner (Segerstad och Väse) saknar protokoll från ett antal möten. Ett annat källkritiskt problem är huruvida politikerna företräder befolkningens åsikter eller om det är en lokal elits åsikter som kommer fram och om denna lokala elit i så fall har andra åsikter än befolkningen i stort. Här har jag valt att gå efter en strikt demokratisk princip. De som sitter i kommunalfullmäktige och kommunalnämnd är folkvalda och jag har därför ansett att deras åsikter kan anses företräda befolkningens.

4 Storkommunreformen 1952

4.1 Bakgrund till reformen

De gränsvärden lagstiftaren satte upp var för det första att en lämplig kommunstorlek var åtminstone 3 000 invånare. Ingen kommun skulle dock, annat än i undantagsfall ha mindre än 2 000 invånare. För det andra skulle alla kommuner minst ha en skattekraft av 8 000 skattekrönor. För nuvarande Karlstads kommuns del återfinns siffrorna i tabell 1.

Kommun	Areal i hektar	Invånarantal 1/1 1946	Utveckling invånarantal sedan 1910	Skattekrönor enl 1946 års taxering
Alster	11.142	1202	-341	11.406
Nor	10.428	3500	120	56.442
Nyed	29.648	4288	-359	48.128
Segerstad	6343	526	-284	5284
Väse	25.426	3030	-861	25.660
Älvsbacka	6174	633	-212	5878
Östra Fågelvik	8063	2224	78	22.091

Tabell 1: Invånarantal och Skattekrönor i kommunerna. Tabell efter länsstyrelsens utredningsmans förslag.¹³

Som framgår av tabell 1 så var det en kommun som föll för folkmängdsgränsen; Alster och två kommuner som föll för såväl folkmängds- som skattekrönorgränsen; Segerstad och Älvsbacka.

13 Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1947 nr 74

4.2 *Processen runt indelningsbesluten*

Efter att Riksdagen fattat sitt beslut bestod processen runt skapandet av de nya kommunerna av tre steg, vilka alla rörde sig runt respektive läns länsstyrelse. Först tillsatts en utredningsman, vilken i Värmlands fall var Länsnotarie Gunnar Forsberg. Utredningsmannen hade sedan att ta fram ett förslag till indelning, vilket Forsberg gjorde efter att ha haft 27 preliminära träffar med de berörda kommunerna under oktober 1946 – januari 1947.¹⁴ Syftet med förslaget uttrycks som att sammanföra kommuner ”som på grund av de kommunikatoriska förhållandena och kommunmedlemmarnas samröre i ekonomiska ting ha förutsättningar att bilda nya kommunala enheter, där intressegemenskap och ekonomisk jämnvikt kunna råda.”(sic!)¹⁵

Han konstaterar också att de olika kommunernas olika åsikter inte alltid har kunnat tillgodoses, bland annat för att de i vissa fall står i konflikt med varandra. Dessutom tydliggör han att förslaget bryter en del andra administrativa indelningar, såsom t.ex tingslag och landsfiskaldistrikt. Detta i enlighet instruktionerna i propositionen som låg till grund för lagen.¹⁶ Förslaget lämnas till länsstyrelsen 13 mars 1947.¹⁷

Länsstyrelsens preliminära förslag, baserat på utredningsmannens och framtaget efter möten med de berörda kommunerna lämnades 5 september 1947.¹⁸

Efter att kommunerna beretts möjlighet att yttra sig så meddelade länsstyrelsens slutliga förslag till ny kommunal indelning var klart och tillsändes Konungen 15 maj 1948.¹⁹ Detta förslag beredd dock av kammarkollegium innan regeringen i Kungl. Majt. fattade sitt beslut. De nya kommunernas indelning skulle gälla från 1 januari 1952.

Det slutliga beslutet som Kungl Majt beslutade om innebar att Nyed, Älvsbacka och Alster slogs samman till Nyeds kommun, Väse och Ölme till Väse kommun och Nor och Segerstad till Nors kommun.

---

14 Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1947 nr 74 sid 1

15 Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1947 nr 74 sid 1

16 Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1947 nr 74 sid 1-2

17 Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1947 nr 74 sid 2

18 Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1947 nr 234 sid 1

19 Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1948 nr 115 sid 6

5 Kommunernas arbete och inställning

5.1 Alster och Östra Fågelvik

Utredningsmannen beskriver i sitt förslag Alster på följande vis:²⁰ Kommunen är en jordbruks- och skogsbygd. Landsvägen mellan Molkom och Karlstad genomlöper kommunen. Karlstad är att anse som Alsters kommuns befolknings kommersiella centrum och flera karlstadsbor har semesterbostäder i Alster. Befolkningen i kommunen har minskat drastiskt under 1900-talet.

Kommunen gränsar till Karlstad, Grava, Forshaga köping, Nedre Ullerud, Nyed och Östra Fågelvik (se bilaga 1). Kommunen måste slås samman med någon annan kommun på grund av sin ringa folkmängd.

Processen inleds med ett möte med representanter för Alster och Östra Fågelvik inför länsstyrelsens utredningsman i Alsters sockenstuga 18 oktober 1946.²¹ Båda kommunernas representanter framförde att Alster – Östra Fågelvik inte var någon lämplig indelning och anförde flera skäl som sinsemellan kommunerna var likartade:

- Stora avstånd (1, rumsliga/geografiska argument)
- Skola och socialvård i Alster skulle knappast kunna gynnas av en sammanslagning med Östra Fågelvik. Avstånden skulle bli för långa och det är lättare att sända Alsters skolbarn till Karlstad. (2, geografiska gemenskapsargument)
- De båda kommunerna har egentligen ingenting gemensamt (2, geografiska gemenskapsargument)
- Det är dåliga kommunikationer mellan de båda kommunerna och de skiljs åt av skog- och mossparti. (1 rumsliga/geografiska argument)

Vid mötet framförde några av representanterna för Alster att de visst kunde tänka sig att slå sig samman med en annan kommun om något vunnes på det rationellt sett. Vidare framfördes att både Karlstad och Nyed låg bättre till än Östra Fågelvik.

Arbetet med att ta fram formella åsikter i sakfrågan inleddes i nämnden 16 december 1946 när man

---

20 Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1947 nr 74 sid 30-33

21 Länsstyrelsen i Värmland, Landskansliets Arkiv E XI:3 protokoll 18/10 1946

beslutar att fullmäktige bör uttala sin åsikt i frågan om kommunsammanslagningen.²² Beslutet som fullmäktige fattar enhälligt innebär att man uttalar att man önskar kvarstå som egen kommun och absolut inte slås samman med Östra Fågelvik eller Grava. Istället önskar man i framtiden inkorporeras med Karlstads stad. Man framför tre argument för ovanstående²³:

- Alster saknar samhörighet med Östra Fågelvik och Grava. (6, identitetsargument)
- Kommunen skulle inte få det bättre ekonomiskt tillsammans med dem. (5, ekonomiska argument)
- Alster klarar sig bra på egen hand, även avseende skola och socialomsorg. (3, kvalitetsargument)

13 mars 1947 lämnar så utredningsmannen sitt förslag till indelning till länsstyrelsen.²⁴ I det förslaget konstateras att Alster är för litet för att kunna kvarstå som egen kommun. När det gäller de olika alternativen anføres:

- Forshaga och Nedre Ullerud ”kunna ej komma på fråga”. Han menar att Alster saknar anknytningar till orterna och dessutom är Forshaga en köping.
- Nyed ligger bättre till än ovanstående, med bättre kommunikationer men avståndet mellan centralorterna är 2 mil. Dessutom föreslås Nyed slås samman med Älvsbacka (se nedan) och därför anses inte Alster kunna slås samman med Nyed också.
- Östra Fågelvik. Skrivelsen från Alster redovisas, där de tar totalt avstånd från sammanslagning med Östra Fågelvik och man önskar hellre i framtiden inkorporeras med Karlstads stad. Det redovisas vidare att både Alster och Östra Fågelvik motsatt sig förslaget. Dessutom redovisas Östra Fågelviks oro för att deras samhällsintressen skall försvagas i en kommun med så mycket jordbruk som det skulle bli med Alster-Östra Fågelvik. Vidare omtalar utredningsmannen att båda kommunerna har Karlstad som kommersiellt centrum, men efter olika vägar, att kommunerna knyts samman med en väg i norr och i övrigt skiljs av skog och mossar och att den normala färdvägen mellan Alster och Skattkärr skulle vara över Kroppkärr, en väg som trafikeras av bussar. Trots detta föreslår utredningsmannen att Alster och Östra Fågelvik slås samman. Utredningsmannen menar att avstånden inte blir oöverstigliga (om än det behövs bättre kollektiva färdmedel), att Alster skulle tjäna på en

---

22 Alsters kommunalnämnd AI:3 16/12 1946 §11

23 Alsters Kommunalstämma AI:3 1937-1947, fullmäktigeprotokoll 27/12 1946 §21

24 Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1947 nr 74 sid 30-33

sammanslagning med Östra Fågelvik och föreslår också en sådan.

Efter att utredningsmannens förslag lagts äger ett nytt möte rum inför länsstyrelsen, denna gång närvarade för länsstyrelsen utöver Forsberg även landshövdingen. Till mötet, som ägde rum i Alsters sockenstuga 23 maj 1947 hade kallats representanter för Alster, Östra Fågelvik, Karlstad, Hammarö och Grava.²⁵ Alster och Östra Fågelvik sände ett tiotal representanter var, Karlstad tre, Hammarö en och Grava ingen alls. Enligt min mening kan redan detta faktum tolkas som ett tecken på hur viktig frågan ansågs vara i de olika kommunerna. Till detta kommer dock det faktum att utredningsmannens förslag föreslog att såväl Hammarö och Karlstad som Grava skulle bestå som egna kommuner, vilket bör ha minskat dessa kommuners intresse för mötet.

Alsters representanter framförde i flera inlägg vid mötet följande ståndpunkt: man har inget nytt att framföra jämfört med den förberedande behandlingen hösten 1946. Alster och Östra Fågelvik vore en dålig lösning på kommunindelingsproblemet för Alsters del, främst på grund av olika geografiska skäl. Man tog särskilt upp skolproblematiken och kommunikationer. Med kraft framförde flera representanter att det var Karlstad som var alstersbornas huvudort och att man önskade kvarstå som egen kommun till dess Alster kunde komma att införlivas med Karlstad.

Östra Fågelviks representanter höll med Alster och upprepade deras argument. Man menar att skäl talar för att Alster skulle slås samman med Nyed eller Karlstad men att man valt ett tredje alternativ, Östra Fågelvik. Man föredrog också en skrivelse som deras kommunalfullmäktige fattat beslut om 3 maj. I det uttalandet tar Östra Fågelvik upp de geografiska förhållandena, olika huvudvägar in mot Karlstad, att Skattkärr aldrig kan bli centralort för Alstersborna och att det därmed riskerar att uppstå en konflikt runt Skattkärrs samhällsutveckling. Man anser att den ekonomiska sidan av sammanslagningen är omöjlig att påverka och pekar återigen på problemen med gemensam skola.²⁶ Dessutom noterar man angående skola och socialvård ”Allt detta pekar hän mot en samhällsutveckling, där t.o.m. de planerade storkommunerna bli för små enheter.”²⁷ Detta anser jag vara intressant för det är enda tillfället i källorna som någon framfört denna åsikt, vilken skulle komma att bli verklighet i samband med nästa kommunreform 20 år senare.

---

25 Länsstyrelsen i Värmland, Landskansliets Arkiv E XI:3 protokoll 23/5 1947

26 Östra Fågelviks Kommunalfullmäktige A 1:5 3/5 1947 §33

27 Östra Fågelviks Kommunalfullmäktige A 1:5 3/5 1947 §33

Karlstad representerades vid majmötet av Drätselkammarens ordförande Axel Karlsson. Eftersom Alster visat så tydligt intresse för att närma sig Karlstad är det intressant att titta på vad staden hade för åsikter i frågan. Karlsson framförde följande: stadsfullmäktige har inte behandlat frågan om införlivning av Alster. Däremot har fullmäktige behandlat frågan om Segerstads införlivning och avgivit nekande svar. Frågan om Alster och Karlstad har dock behandlats i drätselkammaren och man har inte funnit skäl att införliva Alster. Ett möte har också ägt rum mellan Karlstad och Alster där frågan dryftats och Karlstad anser att Alster har skäl för sin önskan att gå samman med Karlstad och Karlstad har svårt att säga nej till dem. Karlstad är intresserade av att tillse att det inte skapas en tätort i Edsgatan, på gränsen mellan Alster och Karlstad. Om frågan om sammanslagning mellan Karlstad och Alster kommer upp i länsstyrelsens preliminära förslag skall frågan behandlas av staden men staden självt kommer inte ta upp frågan.²⁸

Nästa gång ärendet tas upp är det i nämnden 9 oktober 1947, till vilket möte länsstyrelsen inkommit med begäran på svar om dess preliminära kommunindelning senast 1 november samma år. Dessutom har till detta möte inkommit en skrivelse från Bogens kommun där man begär att Alsters kommun ska utse ombud till en länsstämma i Karlstad 17 oktober. Kommunalnämnden utsåg vid mötet ett antal ombud att närvara vid stämman.²⁹ Att ombuden bevistade stämman bevisas i efterföljande fullmäktige 19 oktober, där rapport från stämman gavs och val av ombud att bevaka kommunens intressen i frågan genomfördes.³⁰

Kommunalnämnden författar vid sitt möte den 12 december 1947 ett förslag till yttrande att fastslås av fullmäktige innan 15 januari 1948. I det förslaget upprepar man sitt motstånd mot att slås samman med Östra Fågelvik. Man inleder med att citera lagstiftarens avsikt att kommunsammanslagningarna att lägga samman kommuner med lämpliga kommunikationsförhållanden och ”samröre i ekonomiska ting” där kommunmedlemmarna kan dela ”intressegemenskap och ekonomisk jämvikt” Argumenten man anför mot en sammanslagning med Östra Fågelvik är följande, med min klassificering inom parentes efter respektive argument³¹:

- Man vill använda vägen Karlstad – Molkom. (1, rumsliga/geografiska argument)
- Folkmängden i kommunen har ökat till 1213 personer 28 oktober 1947. (4, positiva

---

28 Länsstyrelsen i Värmland, Landskansliets Arkiv E XI:3 protokoll 23/5 1947

29 Alsters kommunalnämnd AI:3 9/10 1947 §11

30 Alsters kommunalfullmäktige AI:1 19/10 1947 §1

31 Alsters kommunalnämnd AI:3 12/12 1947 §6

framtidutsikter)

- Skattekrönorna har ökat från 11 406 till 13 479. (5, ekonomiska argument, eventuellt även 4, positiva framtidutsikter)
- Man påtalar återigen problemen med skolgång om man skulle slås samman med Östra Fågelvik, framförallt avseende på avstånd mellan kommundelarna. Skolskjutsar eller inackordering kommer krävas. (5, ekonomiska argument och 1, rumsliga/geografiska argument).
- Man påpekar också att man haft dåliga erfarenheter av samarbete österut förr, i Österssyslets domsaga med säte i Kristinehamn och i lantmäteridistriktet. (1, rumsliga/geografiska argument, men även möjligen 6, identitetsargument).

I samma förslag till uttalande fastslås återigen att Alster önskar kvarstå som egen kommun, men att andrahandsalternativet inte är att slås samman med Östra Fågelvik utan att införlivas med Karlstads stad. Man framför ett flertal argument för att slås samman med Karlstad enligt nedan:

- Det finns goda kommunikationer med Karlstad, vilket skulle borga för låga resekostnader och minimal tidsförlust vid resor dit. (1, rumsliga/geografiska argument)
- Skolbarn besöker redan idag skolor i Karlstad men kan bo kvar hos sina föräldrar tack vare järnväg och buss. (2, geografiska gemenskapsargument och 1, rumsliga/geografiska argument)
- Ett ”stort antal” karlstadsbor har köpt semesterbostad i Alster. (2, geografiska gemenskapsargument)
- Karlstad är bank- och affärscentrum för alstersborna (2, geografiska gemenskapsargument)
- Jordbruksorganisationerna har huvudkontor i Karlstad (2, geografiska gemenskapsargument)

Förslaget till yttrande antas av ett enigt fullmäktige 27 december 1947.³² Vid samma möte utsåg man också två ombud till att personligen framföra kommunens synpunkter till Landshövdingen och Landstingsdirektören.³³ Av detta drar jag två slutsatser. För det första att man ansåg frågan mycket viktig och för det andra att man ansåg att det fanns två viktiga instanser att uppvakta för att nå framgång i sin politik, Landstingsstyrelsen jämte Länsstyrelsen.

---

32 Alsters kommunalfullmäktige AI:1 27/12 1947 §3

33 Alsters kommunalfullmäktige AI:1 27/12 1947 §25

20 juni 1949 är frågan om sammanslagning med Östra Fågelvik fortfarande aktuell och fullmäktige säger återigen enhälligt nej till en sammanslagning med dem. Argumentet är att man har en god ekonomi (3, kvalitetsargument) och vill kvarstå som egen kommun.³⁴ Frågan förefaller vara aktuell vid denna tidpunkt för den tas återigen upp av fullmäktige 19 september där det rapporteras att två ombud har samrått företrädare för Östra Fågelvik samt träffat Kungliga Kammarkollegiet 6 september och då framför kommunens önskan att kvarstå som egen kommun. Enligt protokollet så hade såväl Alsters som Östra Fågelviks ombud förklarat orsakerna till att en sammanslagning dem emellan vore dålig.³⁵ Vilka dessa argument var framgår dock inte. 27 december 1949 är frågan om sammanslagning med Östra Fågelvik aktuell och kommunsammanslagningen beskrivs även i klartext som ”hotande kommunsammanslagningen”.³⁶

Regeringens ansvarige för kommunindelningsfrågan var statsrådet och chefen för Inrikesdepartementet Eije Mossberg. Företrädare för Alsters kommun träffar Mossberg i Karlstad 15 februari 1950.³⁷ Vid mötet framför Alster att man önskar kvarstå som egen kommun men att en sammanslagning med Nyed vore mer aktuell än en med Östra Fågelvik. Inrikesdepartementet beordrar därför länsstyrelsen att efterhöra om kommunernas åsikt till denna sammanslagning.

Ett möte med länsstyrelsen, Alsters, Östra Fågelviks, Nyeds och Älvsbacka kommuner äger så rum i Molkom 8 mars 1950.³⁸ Vid mötet framför Alsters representanter att Nyed avgjort är att föredra framför Östra Fågelvik, samt att kommunalnämnden enhälligt beslutat förorda en sådan sammanslagning. Man är dock väldigt tydlig med att man vill kvarstå som egen kommun samt att det är mot Karlstad man hellre lutar. En av representanterna låter dock förstå att frågan om sammanslagning med Karlstads stad har fallit på att staden inte vill ta ansvar för väghållningen inom Alsters kommun. Vid mötet framförde Östra Fågelviks representant att man önskade kvarstå som egen kommun.

Den 10 mars 1950 ges så kommunalfullmäktige i Alster möjligheten att yttra sig över inrikesdepartementets förslag om en sammanslagning med Nyeds och Älvsbacka kommuner till Nyeds kommun. Man är tydlig med att man skulle föredragit att införlivas med Karlstads stad, men

---

34 Alsters kommunalfullmäktige AI:1 20/6 1949 §11

35 Alsters kommunalfullmäktige AI:1 19/9 1949 §7

36 Alsters kommunalfullmäktige AI:1 27/12 1949 §9

37 Inrikesdepartementets arkiv, Konseljakt 1950-03-24 nr 21 volym 1, brev från Kanslirådet Tottie 17/2 1950

38 Inrikesdepartementets arkiv, Konseljakt 1950-03-24 nr 21 volym 2, protokoll från möte 8/3 1950

inser att detta är omöjligt och tillstyrker därför enhälligt förslaget om att slås samman med Nyed och Älvsbacka.³⁹ Argumenten som framfördes var:

- Det finns goda kommunikationer. (1, rumsliga/geografiska argument)
- Nyeds centrum, Molkom ligger inom rimligt avstånd (1, rumsliga/geografiska argument)
- Skola och socialomsorg kan få goda förutsättningar i den nya kommunen (3, kvalitetsargument)
- Man framför stor glädje över att få byta domsaga ”då Östersysslets domsaga i Kristinehamn alltid vållat befolkningen besvärligheter på grund av sin avlägsenhet”. (1, rumsliga/geografiska argument)

Utöver detta konstaterar man att man om Nyedsalternativet inte beslutas så vill man kvarstå som egen kommun och absolut inte slås samman med Östra Fågelvik. Dessutom har man inget att erinra mot att den nya kommunen kommer att heta Nyed. Beslutet i namnfrågan ser jag i en politisk kontext där man ville undvika att sätta upp några hinder i vägen för lösningen med Nyed och Älvsbacka och därmed riskera slås ihop med Östra Fågelvik.

5.1.1 Sammanfattning Alsters och Östra Fågelviks kommuner

Alster önskade kvarstå som egen kommun. Om detta inte gick att uppnå så önskade man under alla förhållanden inte slås samman med Östra Fågelvik österut utan i så fall hellre införlivas i Karlstads stad. Det alternativ som till slut blev beslutat, en sammanslagning med Nyed och Älvsbacka var man positiv till. Frågan var uppe till behandling förhållandevis många gånger i de kommunala organen. Kommunen framförde ett stort antal olika argument för sin åsikt av flera olika av Wångmars kategorier men med en klar övervikt för rumsliga/geografiska argument samt geografiska gemenskapsargument. Den enda argumentationstyp som helt saknas i Alsters argumentation är demokratiska argument, vilket alltså ligger i linje med Wångmars uttalande att dessa argument var ovanliga. Alsters kommun förefaller också tagit relativt aktiv del i det av Bogens kommun startade upproret mot kommunsammanslagningarna, vilket visas av rapporterna om deltagande vid möten, samt att man i kommunalnämnden i december 1947 beslutade föreslå fullmäktige utge ersättning till Bogen för omkostnader i samband med deras arbete.⁴⁰

---

39 Alsters kommunalfullmäktige AI:1 10/3 1950 §2

40 Alsters kommunalnämnd AI:3 12/12 1947 §6

Östra Fågelvik önskade kvarstå som egen kommun och framförde detta vid ett flertal tillfällen. Deras argumentation mot en sammanslagning med Alster sammanfaller till mycket stora delar med Alsters. Man ansåg att det saknades samhörighet med Alster, Alster hade Karlstad som huvudort längs en annan väg och man var orolig för Skattkärrs utveckling om man skulle få Alsters jordbruksområde ”på halsen”.

När det gäller Karlstads stad så påverkade dess existens alltså båda kommunerna. Alster önskade inkorporeras med staden, medan Östra Fågelvik såg ett hot mot Skattkärrs utveckling från Karlstad, detta främst genom att alstersborna inte skulle vilja betala för serviceutveckling i Skattkärr eftersom de inte skulle komma utnyttja den utan fara till Karlstad för sina ärenden.

5.2 Älvsbacka

Älvsbacka kommun hade alltså under 700 invånare och behövde därmed inte ha ett kommunalfullmäktige och den rättigheten hade man utnyttjat och kommunens högsta beslutande organ var alltså kommunalstämman, till vilken besluten bereddes av kommunalnämnden.

Om Älvsbacka och Nyed konstaterar utredningsmannen följande:⁴¹ Kommunerna har alltid haft mycket gemensamt, befolkningen delar sinnelag och man delar flera administrativa indelningar. Molkom är huvudort för området. Älvsbacka är en ren jord- och skogsbruksbygd utan centralort och måste slås samman med någon. Sammanslagningen med Nyed ”måste anses vara den mest självfallna i hela länet.”

Kommunindelningsfrågan togs upp nio gånger i nämnden, fr.o.m 18 december 1946 t.o.m 24 oktober 1950. På stämman var frågan uppe fyra gånger, fr.o.m 9 november 1947 t.o.m 9 juli 1950.

Första gången frågan var uppe i nämnden var alltså 18 december 1946 och då uppdrogs åt nämndens ordförande att verkställa den utredning om kommunernas ekonomi som länsstyrelsen begärt med anledning av lagen om kommunsammanslagning från 21 juni 1946.⁴² Min utredning har inte kunnat visa vad resultatet av denna undersökning blev.

---

41 Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1947 nr 74 sid 27-28

42 Älvsbacka kommunalnämnd AI:3 18/12 1946 §6

23 mars 1947 rapporteras det från ett möte man haft med länsstyrelsen i slutet av oktober 1946 tillsammans med representanter för Nyeds kommun angående kommunsammanslagningarna.⁴³ En reflektion jag gör runt detta är att det är en förhållandevis lång tid som gått mellan det mötet och rapporten i nämnden. Dessutom har det alltså varit ett möte med nämnden mellan dessa två datum, ett möte då det inte rapporterades från mötet med länsstyrelsen. De argument som hade framförts vid oktobermötet med länsstyrelsen var:

- Anmärkningsvärt att de berörda kommunerna inte tillfrågats innan lagen skrevs. (7, demokratiska argument)
- Anmärkningsvärt att staten inte gör något åt urbaniseringen istället för att fortsätta följa samma väg genom kommunsammanslagningar. (6, identitetsargument eller 7, demokratiska argument, svåridentifierbart)
- Kommunalstämma är den mest demokratiska mötesformen. (7, demokratiska argument)
- Man bör inte riva upp landskommunernas gränser, då de oftast sammanfaller med sockengränserna och har sina rötter i traditionerna. (6, identitetsargument)
- Samhällsuppgifterna löses inte bättre i stora kommuner än i små. (3, kvalitetsargument, svåridentifierbart allmänt identitetsargument)

Det rapporteras även att samtliga som var med på mötet var emot kommunsammanslagning, men om någon sammanslagning skulle komma till stånd var en sammanläggning mellan Nyed och Älvsbacka den enda möjliga. Enligt protokollet delades denna uppfattning av Nyeds representanter.

Vid samma möte som ovan meddelas också att det dessutom varit ett nytt möte med länsstyrelsen 20 mars 1947, för att tillsammans med Nyed dryfta utredningsmannens förslag att slå samman Nyed och Älvsbacka. Kommunalnämndens ordförande menade att Älvsbacka skulle klara av att utföra de kommunala uppgifterna på egen hand ”såvitt nu kan överblickas”. Vid detta möte överlämnades en protestskrivelse, formulerad i starka ordalag till länsstyrelsen. Denna protestskrivelse återges ordagrant i protokollet och innehåller följande argument⁴⁴:

- Att besluta om kommunsammanslagningar utan att kommunerna fått yttra sig är en ”flagrant rättskränkning” mot invånarna i de kommunerna och saknar stöd i ”urgammalt svenskt rättsmedvetande”. (7, demokratiska argument)

---

43 Älvsbacka kommunalnämnd AI:3 23/3 1947 §13

44 Älvsbacka kommunalnämnd AI:3 23/3 1947 §13

- Protesterar mot centraliseringen av kommunernas ekonomiska liv, då detta förstör socknarnas särart. (6, identitetsargument, svåridentifierbart allmänt identitetsargument)
- Små och stora kommuner vid sidan av varandra är en fördel för landet och de kan dra nytta av varandras egenskaper. (6, identitetsargument eller möjligen 1, rumsliga/geografiska argument, svåridentifierbart allmänt identitetsargument).
- Myndigheterna har inte framfört några skäl varför Älvsbacka inte skulle kunna bestå som egen kommun. (3, kvalitetsargument)

Uttalandet till länsstyrelsen avslutas med ”Vi anse, att lagens utformning och tillkomst är en skam för svensk lagstiftning, varför den inte bör komma till tillämpning.” Mot denna skrivning anförde Gustav Björkman att han höll med i sak men att han tyckte ordvalet var för hårt men skrivelsen antogs likväl i sin helhet av nämnden.

1 november 1947 rapporteras det i nämnden från en stämma i Karlstad i ”protest mot den nya kommunindelningenslagen”.⁴⁵ Detta åsyftar det i Alsters kommuns handlingar omtalade mötet initierat av Bogens kommun. Enligt Älvsbacka kommunalnämnds protokoll var det 400-500 ombud på mötet och det skapades en länskommitté med ett ombud per härad. Det omtalas också att det vid mötet rådde en stark stämning mot lagen.

Som svar på länsstyrelsens förslag till ny kommunindelning framtog nämnden vid mötet 1 november 1947 ett förslag till yttrande från Älvsbacka kommun att antas av stämman⁴⁶. Den innehöll argumenten:

- Kommunalstämman ger kommunens invånare möjlighet att ta direkt del i besluten. Skulle man slås samman med en annan kommun riskerar man att få endast några få företrädare eller inga alls i de beslutande organen. (7, demokratiska argument)
- Kommunen har en skattekraft som räcker till. (3, kvalitetsargument)
- Kommunen har under de senaste 25 åren byggt ny kyrka, renoverat lärarbostäder och är nu skuldfria. (3, kvalitetsargument, alternativt 5, ekonomiska argument)
- Det finns inga bevis för att människors trivsel är större i en stor kommun. (Passar ej in i Wångmars mall, möjligen 6, identitetsargument).

⁴⁵ Älvsbacka kommunalnämnd AI:3 1/11 1947 §4

⁴⁶ Älvsbacka kommunalnämnd AI:3 1/11 1947 §4

- En fri stat kräver fria människor och därför bör statsmakterna stödja de kommuner som vill kvarstå som egna kommuner. (7, demokratiska argument)

Man avslutar med att hemställa att kommunen får kvarstå som egen kommun, alternativt slås samman med Nyed, då under namnet ”Älvsbacka-Nyed” alternativt ”Nyedshärads” kommun.

I skrivelsen ovan lägger dock Älvsbacka kommun in en ekonomisk brasklapp i det att de skriver ”Inom övriga områden av det kommunala livet har vi möjlighet att efter hand tillgodose berättigade krav. Vi räkna därvid på gott kommunalt samarbete i samma utsträckning som tidigare.” Detta måste tolkas som att de kommunala företrädarna ansåg att kommunen inte i dagsläget kunde tillgodose samtliga krav, samt att de skulle komma att behöva samarbete med andra kommuner. I någon mån är detta alltså ett erkännande av de problem statsmakterna ansåg föreligga, problem som var tänkta att lösas med kommunsammanslagningarna. Älvsbacka förordade alltså i så fall hellre frivilliga kommunala samarbeten. Skrivelsen antogs i sin helhet och utan ändringar av stämman 9 november 1947.⁴⁷

28 februari 1948 rapporteras det i nämnden om länskommitténs arbete och att denna författat en skrivelse till länsstyrelsen med innebörden att de kommuner som önskar kvarstå som egna skall få göra det.⁴⁸ Vidare att länets riksdagsledamöter uppvakts för att få till stånd en uppmjukning av lagens tillämpning och att ledamöter från samtliga partier motionerat i Riksdagen angående detta men att dessa motioner avslagits.

1949 behandlas frågan i stort sett inte alls av vare sig nämnd eller stämma, dock med undantag för nämnden 23 juli 1949 då det rapporteras från ett möte i Deje som varit 6 juli med representanter från länsstyrelsen, Övre- och Nedre Ullerud, Älvsbacka ”m.fl.” kommuner för att behandla frågan om Övre Ullerud kunde slås samman med någon till dem gränsande kommun. Representanterna vid mötet hade framfört att detta inte var en bra lösning och argumenten var rumsliga/geografiska.⁴⁹

I mars 1950 har så nämnden från länsstyrelsen erhållit en begäran på svar om det förslag som framtagits vid mötet i Karlstad 15 februari 1950 med statsrådet Mossberg och representanter för

---

47 Älvsbacka kommunalstämma AI:2 9/11 1947 §7

48 Älvsbacka kommunalnämnd AI:3 28/2 1948 §7

49 Älvsbacka kommunalnämnd AI:3 23/7 1949 §4

Alsters kommun att Alster ska slås samman med Nyed och Älvsbacka.⁵⁰ Detta förslag hade, vilket nämnts i kapitel 5.1 ovan lett till ett möte med Länsstyrelsen och representanter för Alster, Nyed, Älvsbacka och Östra Fågelvik 8 mars 1950 i Molkom. Vid mötet hade framlagts ett antal olika alternativ för Alsters framtid: Kvarstå som egen kommun, införlivas med Karlstad, gå samman med Östra Fågelvik eller gå samman med Nyed. Vid mötet framfördes olika argument från Älvsbackas representanter⁵¹. Kommunalstämmans ordförande menade att det fanns varken något att vinna eller förlora för Älvsbacka på att slås samman med Alster och att förslaget därför inte kunde vare sig bifallas eller avslås. Kommunalnämndens ordförande däremot menade att de ”särskilda omständigheter” som förelåg för Alsters kommun gjorde att de bör få kvarstå som egen kommun med kommunalförbund med andra kommuner.

Kommunalnämnden i Älvsbacka föreslog stämman framföra följande argument mot en sammanslagning med Alster och Nyed:⁵²

- Det finns inga fördelar för Älvsbacka att slås samman med Alster. (okategoriserbart)
- Kommunen skulle bli så långsträckt att gemenskap mellan ytterkommunerna skulle bli svåruppnådd. (1, rumsliga/geografiska argument)
- Ekonomiskt sett blir en trekommunsammanslagning så svår att överblicka att man inte kan ha någon åsikt i frågan. (5, ekonomiska argument).
- När det gäller namnfrågan har man inte längre någon åsikt.

Argumenten ovan antas av stämman dagen efter, dock med den ändringen att man föreslår namnet ”Nyeds kommun”.⁵³

Frågan om kommunsammanslagningen tas sedan upp tre gånger till i nämnden och två gånger till på stämman varvid dels beslutet att slås samman med Nyed och Alster redovisas och dels administrativa göromål runt sammanslagningen behandlas.⁵⁴

---

50 Älvsbacka kommunalnämnd AI:3 11/3 1950 §3

51 Inrikesdepartementets arkiv, Konseljakt 1950-03-24 nr 21 volym 2, protokoll från möte 8/3 1950

52 Älvsbacka kommunalnämnd AI:3 11/3 1950 §3

53 Älvsbacka kommunalstämma AI:2 12/3 1950 §3

54 Älvsbacka kommunalnämnd AI:3 29/4 1950 §8, 8/7 1950 §2-3, 24/10 1950 §18, dito kommunalstämma AI:2 30/4 1950 §8, 9/7 1950 §3

5.2.1 Sammanfattning Älvsbacka kommun

Älvsbacka kommun önskade kvarstå som egen kommun. I det fall detta inte var möjligt önskade man sammangå med Nyeds kommun, vilket man ansåg var enda möjliga sammanslagningen. Rumsliga/geografiska argument och ekonomiska argument är helt frånvarande när det gäller sammanslagning med Nyed, dock förekommer de i fråga om sammanslagning med Alster och med Övre Ullerud. Det var många argument som framfördes med en övervikt för demokratiska argument och kvalitetsargument. Älvsbacka är alltså ett ovanligt fall enligt Wångmars analysmodell i det att de för fram demokratiska skäl som sina huvudskäl för att vara emot sammanslagningarna. De använder dessutom ett mycket starkt språk.

Älvsbacka tar också upp några argument som inte går att kategorisera, varav två är intressanta då de skiljer ut dem från övriga i undersökningen. För det första argumentet om människors trivsel i små respektive stora kommuner. Kommunen är den enda som tagit upp denna förhållandevis mjuka och svårdefinierbara aspekt av människors liv. För det andra argumentet att stora och små kommuner drar nytta av varandras närhet. Till detta kommer argument av mer allmän identitetskaraktär och protester mot centralisering och urbanisering som inte direkt baserar sig i lokala förutsättningar i Älvsbacka. Dessa argument är som sagt svåra att kategorisera och visar på en liten brist i Wångmars analysmodell.

Älvsbacka kommun förefaller också ha deltagit relativt aktivt i Bogens kommuns uppror mot kommunsammanslagningarna och berör möten med denna grupp ett antal gånger i positiva och starka ordalag. Här är det dock viktigt att komma ihåg att den som rapporterar från mötet har ett intresse av att framställa motståndet mot kommunindelningenslagen som starkt, eftersom det ligger i linje med Älvsbackas åsikt, varför siffror och uttalanden bör läsas kritiskt. Dessutom valdes kommunalnämndens ordförande Hjalmar Eriksson in i centrala kommittén.⁵⁵

När det gäller Karlstads stad så tycks inte dess existens, läge eller politik ha påverkat Älvsbackas åsikter i frågan.

---

55 Värmlands Folkblad 18/10 1947

5.3 Nyed

Nyeds kommun var i sig själv tillräckligt stor för att ha rätt att fortsätta som egen kommun, men på grund av mindre kommuner runt om förekom man ändå i förslagen om kommunsammanslagningar och originalförslaget var alltså att Nyed skulle slås samman med Älvsbacka kommun.

Källmässigt skiljer Nyed inte enbart genom de tidigare nämnda tidningsartiklarna ut sig, utan också genom att man i nämndens protokoll fört in ett gemensam nämndmötesprotokoll tillsammans med Älvsbacka. Med detta möte inräknat tas frågan upp fem gånger i nämnden, fr.o.m. 19 oktober 1946 t.o.m. 28 juni 1950 och fem gånger på fullmäktige, fr.o.m. 19 oktober 1947 t.o.m. 13 augusti 1950.

Första tillfället frågan tas upp i nämnden är det omtalade mötet tillsammans med Älvsbacka kommunalnämnd 19 oktober 1946.⁵⁶ Mötet hade tillkommit med anledning av kommunindelningens lag från 21 juni 1946 och inleddes av länsnotarie Forsberg som gjorde en genomgång av de argument som låg bakom lagen. Enligt protokollet tog han upp tre skäl; dåtidens kommuner var för små för att klara sitt uppdrag, man ville skapa kommuner som för lång tid skulle kunna klara detta uppdrag med avseende på befolkningsstorlek och skattekraft och det var framförallt avseende skolväsende och socialpolitik dessa förändringar behövdes.⁵⁷ Efter detta gavs de två kommunerna möjlighet att framföra sina synpunkter. Nyeds representanter framförde att kommunen önskade kvarstå som egen kommun, men om detta inte ginge så var sammanslagning med Älvsbacka enda möjliga. Argumentet som framfördes för detta var:⁵⁸

- Det är viktigt med traditioner och man bör lägga stor tid på att fundera över namnfrågan. (6, identitetsargument)

Utöver detta argument framförde även Älvsbackas representanter åsikter men dessa redovisas i kapitel 5.2.

Mötet ovan fortsatte sedan enligt protokollet med att länsnotarie Forsberg efterfrågade de två närvarande kommunernas åsikter om sammanslagning med Brattfors eller Alster. Dessa två alternativ möts med negativa synpunkter och skälen som anges är följande:

- Annan sammanslagning än Nyed/Älvsbacka är inte möjlig ”av geografiska och andra skäl”.

---

56 Nyeds kommunalnämnd AI:9 19/10 1946

57 Nyeds kommunalnämnd AI:9 19/10 1946 §3

58 Nyeds kommunalnämnd AI:9 19/10 1946 §4

(1, rumsliga/geografiska argument)

- Det skulle bli svårt att ordna skolfrågan i en sådan kommun. (1, rumsliga/geografiska argument)

Detta är intressant ur det perspektivet att detta möte ägde rum 3½ år innan frågan om sammanslagning mellan Alster och Nyed togs upp i Alsters kommun, se kapitel 5.1 ovan. Varför frågan inte nämns i de kommunala handlingarna från Alster tidigare än våren 1950 är oklart och förefaller konstigt.

Nästa gång frågan tas upp återfinns inte i protokollform i kommunalnämndens protokollsbok, utan i form av två tidningsurklipp från ett nytt möte med länsstyrelsen och Älvsbacka, ett från NWT och ett från "K.T", vilket bör avse Karlstadstidningen. Datum framgår inte från trycket men någon har på dem skrivit "20 mars 1947". Detta datum är dock det datum som mötet ägde rum, jämför med kapitel 5.2 ovan. Länsstyrelsen hade nu lämnat sitt preliminära förslag om kommunindelning och enligt NWT-artikeln var mötet det första i sitt slag, trots att förslagen gällande samtliga värmlandkommuner ännu inte var klara. Enligt Forsberg så var fallet Nyed-Älvsbacka "ett av de mest självklara", varför mötet kunde genomföras såpass tidigt.⁵⁹ Artikeln för fram flera argument från Nyedsföreträdarna:

- Älvsbacka har en gång brutits ut ur Nyed. (2 geografiska gemenskapsargument)
- Man har gemensamt pastorat, brandsläckningsavtal och ålderdomshem. (2, geografiska gemenskapsargument)
- Molkom är ett naturligt centrum. (1, rumsliga/geografiska argument)

Vidare framförde molkomsborna att de inte hade något emot en sammanslagning med Älvsbacka även om de helst skulle förbli en egen kommun. Dessutom pekade man på att Älvsbackas skatteunderlag skulle öka med en sammanslagning varför det knappast vore till Älvsbackas nackdel att slås ihop med Nyed, t.ex. avseende på skolväsendet. Detta motsades dock enligt artikeln av representanter från Älvsbacka som ansåg sig ha en färdig skolplan för framtiden.

Artikeln i K.T från mötet citerar hela Älvsbacka kommuns yttrande som återges i 5.2 ovan och har i övrigt ingen avvikande bild av mötet jämfört med NWT. Båda artiklarna för fram att Nyeds kommun på det stora hela inte tycks ha något emot en sammanslagning med Älvsbacka.

---

⁵⁹ Nyeds Kommunalnämnds protokoll AI:9 20/3 1947

Tidningsartiklarna från mötet ovan är de enda anteckningar som finns från mötet i Nyeds handlingar. Det refereras heller inte till mötet vid senare möten med nämnd eller fullmäktige. Detta finner jag anmärkningsvärt och tolkar det som ytterligare ett tecken på att Nyed inte tyckte frågan var så upprörande som Älvsbacka.

Nästa gång frågan tas upp i nämnden är 19 september 1947. Då hade man anmodats inkomma med yttrande över länsstyrelsens preliminära förslag. Yttrandets argument är som följer:⁶⁰

- Lagen gör att det är naturligt att Älvsbacka på grund av dess ”ringa folkmängd” måste uppgå i en större kommunal enhet (okategoriserbart)
- Det är naturligt att Älvsbacka slås samman med Nyed. (okategoriserbart)
- Namnet på kommunen bör vara Nyed, eftersom Älvsbacka en gång brutits ut ur Nyeds kommun. (6, identitetsargument)

Yttrandet antas av ett enigt fullmäktige 19 oktober 1947.⁶¹ Punkten i fråga kommer dock långt ner i protokollet för det aktuella fullmäktigemötet, vilket måste tolkas som att frågan inte tillmättes större vikt än andra frågor vid mötet.

Sedan följer 2½ år utan att frågan berörs innan den tas upp i nämnden 27 februari 1950. Kommunen har då fått i uppdrag av länsstyrelsen att uttala sig över en trekommunsammanslagning med Alster, Nyed och Älvsbacka.⁶² Kommunalnämndens förslag är starkt negativt till en sådan sammanslagning med följande argument:

- Karlstad är alstersbornas ”naturliga handels- och skolcentrum”. (2, geografiska gemenskapsargument)
- En sådan indelning skulle rubba nuvarande administrativa indelningar. (6, identitetsargument)
- Det finns en enig folkopinion mot förslaget. (6, identitetsargument)

Förslaget tas upp i fullmäktige 12 mars 1950.⁶³ Där antas förslaget i sin helhet och fullmäktige uttalar också, utöver att kommunen bör heta Nyed att det inte är rättvist att Nyed, som i sig är

---

60 Nyeds Kommunalnämnd AI:9 19/9 1947 §24

61 Nyeds kommunalfullmäktige AI:3 19/10 1947 §31

62 Nyeds Kommunalnämnd AI:10 27/2 1950 §35

63 Nyeds kommunalfullmäktige AI:3 12/3 1950 §12

tillräckligt stor för att på egen hand få kvarstå som egen kommun men som inte motsatt sig en sammanslagning med Älvsbacka nu ska ”påtvings en kommun, som dessutom har sin utveckling inriktad åt ett helt annat håll”. Man motsätter sig därför en ”sammanslagning mellan Alster och Nyed-Älvsbacka.”

Efter detta tas frågan upp ytterligare två gånger i nämnden och tre gånger i fullmäktige, vid samtliga dessa tillfällen behandlas administration runt den nya storkommunen, alternativt donationsfondernas förvaltning.⁶⁴

5.3.1 Sammanfattning Nyeds kommun

Nyeds kommun var tillräckligt stor för att ha rätt att kvarstå på egna ben men motsatte sig inte en sammanläggning med Älvsbacka kommun. Frågan förefaller i det läget inte varit särskilt kontroversiell för Nyeds del. De ansåg det självklart att Älvsbacka behövde gå samman med någon och att denne någon var Nyed. Argumenten baseras på rumsliga/geografiska skäl, alternativt geografiska gemenskapsargument. Man ser en stor samhörighet med Älvsbacka beroende på historiska rötter ihop.

När det gäller sammanslagning med Alster är man istället mycket negativa. Huvudskälet till detta tycks vara Alsters knytning till Karlstad, vilken även omnämns i kapitel 5.1 om Alster ovan. Nyeds kommun tycks oroad över konkurrensen för Molkom från Karlstad.

Även Nyed för fram ett antal argument som är svårkategoriserbara enligt Wångmars modell. Jag anser också att man i Nyeds svar kan utläsa ett visst mått av översitteri gentemot Älvsbacka och Alster. Detta baserar jag dels på skrivningarna från 19 september 1947 i nämnden, med ett antal okategoriserbara argument av typen ”Älvsbacka är för litet och måste gå samman med någon”, samt fullmäktiges uttalanden från 12 mars 1950 där man dels använder begrepp som att man blir ”påtvungade” en annan kommun och dels att man skriver om Alster som ska gå samman med ”Nyed-Älvsbacka”. Det förefaller inte som att Nyed ansåg att de tre kommunerna bildade en ny, gemensam kommun, utan snarare som att de andra två kommunerna inkorporeras med Nyed. Även namnfrågan där man föreslår Nyed som kommunnamn tyder på detta. Det är också värt att notera att frågan om kommunsammanslagningar tas upp betydligt färre gånger i Nyeds kommun än i

---

⁶⁴ Nyeds kommunalnämnd AI:10 12/5 1950 §80, 28/6 1950 §100, Nyeds kommunalfullmäktige AI:3 16/4 1950 §6, 19/5 1950 §15, 13/8 1950 §6

Alsters och Älvsbackas. Detta tyder även det på att man inte fäste lika stor vikt vid frågan som de andra två och även att man i mindre grad än dem upplevde sig förlora något på sammanslagningen.

5.4 Väse

Väse var som kommun som tidigare nämnts (se tabell 1) tillräckligt stor för att få bestå som egen kommun. Detta var också länsstyrelsens utredningsmans förslag. På ett tidigt stadium kom dock frågan upp om sammanslagning med Ölme utifall att Ölme inte skulle kunna slås samman med ett antal kommuner runt Kristinehamn.

Väse kommun tar upp frågan i såväl kommunalnämnd och fullmäktige som i ett beredningsutskott till fullmäktige. I fullmäktige är frågan uppe första gången 17 maj 1947, där det rapporteras från ett möte tillsammans med Ölme, vid vilket man framfört att Väse önskade kvarstå som egen kommun, men att man ändå skulle välkomna Ölme eftersom frågan ändå skulle avgöras av ”höga vederbörande trots våra protester”.⁶⁵

Man tar upp frågan fyra gånger i kommunalnämnden. 13 december 1947 är frågan uppe första gången och det meddelas då att förslaget är att Väse ska bestå som egen kommun, men att om Varnum i sin helhet slås samman med Kristinehamn så ska Ölme och Väse bilda gemensam kommun. Kommunalnämnden beslutar föreslå fullmäktige förorda att kommunen får bestå som egen kommun för att ”Väse är av den storleksordningen att man bör ha rätt att bilda egen kommun.”⁶⁶ Ett likalydande beslut fattas av fullmäktige 25 oktober.⁶⁷ Efter det behandlas inte sakfrågan alls i nämnden och det går ända till december 1949 innan frågan är aktuell. Då gäller det att man föreslår fria resor för väljarna vid valen till de kommunala organen i den nya storkommunen.⁶⁸ Dessemellan har man hunnit ha en dispyt med Ölme angående finansiering av ålderdomshem.⁶⁹

I fullmäktige och beredningsutskottet är frågan dock uppe ett flertal gånger till. Viktigt är att beredningsutskottet i 16 oktober 1948 beslutade fullmäktige föreslå att utse två ombud att protestera mot sammanslagningen hos kammarkollegium⁷⁰, men i fullmäktige beslutade man inte i enlighet

---

65 Väse Kommunalfullmäktige A I:6 17/5 1947 §36

66 Väse Kommunalnämnd AI:2 13/10 1947 §2

67 Väse Kommunalfullmäktige A I:6 25/10 1947 §43

68 Väse Kommunalnämnd AI:2 19/12 1949

69 Väse Kommunalnämnd AI:2 7/10 1950 §§10, 34

70 Väse Kommunalfullmäktige A I:6, beredningsutskott 16/10 1948 §20

med förslaget eftersom Ölme inte längre avsåg protestera mot en sammanslagning.⁷¹

5.4.1 Sammanfattning Väse kommun

Väse kommun önskade kvarstå som egen kommun men motsatte sig inte en sammanslagning med Ölme. De enda argument som framförs är att Väse är tillräckligt stort för att få kvarstå som egen kommun. Vad gäller Karlstads stad tycks inte dess existens påverkat Väses inställning.

5.5 Nor

Nors kommun skulle i utredningsmannens förslag slås samman med Segerstads kommun till Trossnäs kommun. Om Nor och Segerstad skriver han:⁷² Segerstad är en ren landsbygdskommun på en udde i Vänern. Man har landgräns främst med Nors kommun, men ett litet stycke med Karlstads stad. Befolkningen i Segerstad har minskat med 35% sedan 1910. Kommunerna delar ”ekonomisk och ideell intressegemenskap”. Denna gemenskap sägs dock blivit svagare på senare år på grund av att Nors kommun utvecklats mot en mer industriellt betonad arbetsmarknad. Han skriver också att ”inom Segerstad finner man uppenbarligen sammanslagning med Nor olustbetonad”⁷³ och man har från Segerstads sida viljat utreda samgående med Karlstad och jämföra det med sammanslagning med Nor. Utredningsmannen menar att Karlstad avstyrkt en sådan utveckling. Dessutom anser han själv sig inte finna några fördelar med en sådan indelning och föreslår att Nor och Segerstads kommuner slås samman.

När det gäller själva kommunsammanslagningen så tas den upp sex gånger i nämnden fr.o.m 4 januari 1947 t.o.m 20 juni 1950. I fullmäktige är frågan uppe sju gånger fr.o.m 26 mars 1947 t.o.m 3 juli 1950.

Frågan kommer upp i nämnden för första gången 4 januari 1947. Vid det mötet meddelades att man blivit inbjudna till möte med länsstyrelsen i sockenstugan i Segerstad 7 januari för att behandla frågan om att lägga samman Segerstads och Nors kommuner. Man valde representanter till mötet och ansåg att en Nor-Segerstadsammanläggning vore ”en riktig lösning”.⁷⁴

---

71 Väse Kommunalfullmäktige A I:6 23/10 1948 §25

72 Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1947 nr 74 sid 33-35

73 Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1947 nr 74 sid 34

74 Nors Kommunalfullmäktige AI:5 Kommunalnämnd 4/1 1947 §2

Vid mötet med länsstyrelsen deltog ett tiotal personer från vardera Nor och Segerstad och dessutom hade Grums skickat ett ombud. För Nors del talade främst kommunalfullmäktiges ordförande Kurt Svanberg, vilken meddelade att Nor såg fram emot en sammanslagning med Segerstad, vilken man tycks ha funnit naturlig med tanke på Segerstads storlek. Han var dock noga med att påpeka att Nor inte sökte annektera Segerstad utan han yttrade tvärtom att kommunerna skulle ”mötas på halva vägen och tillsammans bilda en ny kommun”.⁷⁵ Nor var också tydliga med att man inte önskade en köpingsbildning runt Vålberg/Älvenäs utan önskade en stark storkommun tillsammans med Segerstad.

När frågan kommer upp i fullmäktige första gången 26 mars 1947 gäller det ett möte med länsstyrelsen och berörda kommuner i Grums 22/4, till vilket möte man då valde ombud.⁷⁶ Vid mötet deltog fem ombud från Nor och man meddelade i stort sett att man inte hade något att erinra mot utredningsmannens förslag, vilket var att Segerstad och Nor skulle slås samman.^{77 78} 11 maj 1947 ges på fullmäktigemötet en rapport från träffen i Grums. I rapporten meddelas att man inte haft något att invända mot att slås samman med Segerstad.

I september månad har så kommunen fått länsstyrelsens preliminära förslag och ska yttra sig över detsamma. Nämnden behandlar frågan och beslutar uppdra åt fullmäktige att utse en arbetsgrupp att ta fram ett förslag till fullmäktige i oktober.⁷⁹ Gruppen tillsätts av fullmäktige 24 september⁸⁰ och den tar fram ett förslag som behandlas i nämnden 7 oktober⁸¹ och i fullmäktige 26 oktober.⁸² Svaret, som arbetats fram tillsammans med representanter för Segerstads kommun tillstyrker förslaget att slå samman de båda kommunerna men avstyrker namnet Trossnäs och förslår istället Norsälv eller Norsälven. Vid fullmäktigemötet framförs dock även alternativet Norstad för att få delar av namnet från båda kommunerna. Detta förslag införs dock inte i svaret till länsstyrelsen.

Under 1948 och 1949 tas frågan endast upp en gång, nämligen i fullmäktige 23 maj 1948⁸³ då det avläggs rapport att länsstyrelsen nu ingivit sitt indelningsförslag till Konungen. Rapporten och

⁷⁵ Länsstyrelsen i Värmland, Landskansliets Arkiv E XI:3 protokoll 7/1 1947

⁷⁶ Nors Kommunalfullmäktige AI:5 Kommunalfullmäktige 23/3 1947 §32

⁷⁷ Länsstyrelsen i Värmland, Landskansliets Arkiv E XI:3 protokoll 22/4 1947

⁷⁸ Värmlands läns allmänna kungörelser, Landskansliet 1947 nr 74 sid 6, 33-35

⁷⁹ Nors Kommunalfullmäktige AI:5 Kommunalnämnd 16/9 1947 §275

⁸⁰ Nors Kommunalfullmäktige AI:5 Kommunalfullmäktige 24/9 1947 §102

⁸¹ Nors Kommunalfullmäktige AI:5 Kommunalnämnd 7/10 1947 §305

⁸² Nors Kommunalfullmäktige AI:5 Kommunalfullmäktige 26/10 1947 §114

⁸³ Nors Kommunalfullmäktige AI:6 Kommunalfullmäktige 23/5 1948 §36

förslaget lades till handlingarna ”utan erinran”.

I början av 1950 är så namnfrågan aktuell igen då ledamoten Hilding Frykman skrivit en motion med kravet att den nya kommunen ska heta Nor. Nämnden tillstyrker motionen ”så alla skäl” talar för det namnet.⁸⁴ Det upplevs av kommunen tydligen vara bråttom för innan fullmäktige hinner behandla motionen så tar man upp frågan i nämnden ytterligare en gång, för att framföra till Kungl. Majt att vänta med beslut i namnfrågan tills fullmäktige behandlat motionen.⁸⁵ Veckan senare behandlar fullmäktige frågan och bifaller motionen och namnet Nor istället för Norsälv⁸⁶, i likhet med vad Segerstad gjorde dagen innan, se kapitel 5.6 nedan.

Under 1951 är det så konflikten om kommunhuset som upptar kommunikationen mellan dessa båda kommuner, även det i likhet med Segerstads kommuns protokoll.⁸⁷

5.5.1 Sammanfattning Nors kommun

Kommunen tar upp frågan i ungefär samma omfattning som resterande kommuner i undersökningen, men något mer än i Segerstads kommun. Man var nöjd med sammanslagningen med Segerstad, som man ansåg vara en naturlig utveckling. Däremot var man inte nöjd med namnförslaget Trossnäs utan förordade först Norsälv eller Norsälven för att till sist fastna för Nor.

5.6 Segerstad

Segerstad tillhörde de kommuner som på grund av sin ringa folkmängd hade rätt att som högsta beslutande organ ha kommunalstämma. Kommunen hade dock valt att införa kommunalfullmäktige varför även de har kommunalnämnds- och fullmäktigeprotokoll som undersökts. Det förefaller dock som att man haft ganska dålig ordning på sina handlingar i kommunen för det finns väldigt få protokoll från båda instanserna.

Frågan om kommunsammanslagningar tas upp en gång i kommunalnämnden och fem gånger i fullmäktige. Utöver detta behandlar såväl Segerstads som Nors kommuner en ekonomisk fråga om ett nytt kommunhus/aktivitetshus i Segerstad och huruvida detta ska bekostas av den nya

---

84 Nors Kommunalfullmäktige AI:8 Kommunalnämnd 30/1 1950 §23

85 Nors Kommunalfullmäktige AI:8 Kommunalnämnd 21/2 1950 §48

86 Nors Kommunalfullmäktige AI:8 Kommunalfullmäktige 27/2 1950 §15

87 Se t.ex Nors Kommunalfullmäktige AI:9 Kommunalnämnd 30/1 1951 §48, 23/4 §175, 15/5 §195, 13/8 §314 och Kommunalfullmäktige 31/1 1951 §12a, 9/10 §80, 9/12 §102

storkommunen, få tas lån för etc. Denna fråga tycks i båda kommunernas fall varit viktigare och mer kontroversiell än själva kommunsammanslagningen.

Frågan om kommunsammanslagning med Nor tas upp i nämnden första och enda gången 7 januari 1947. Det rör då endast en kort information att representanter för kommunen tillsammans med representanter för Nors kommun samma dag kallats till överläggningar om kommunsammanslagning.⁸⁸

I fullmäktige har frågan dock varit uppe tidigare än så. Redan 9 december 1946 utser kommunen representanter att tillsammans med representanter för Karlstads stad utreda förutsättningarna för inkorporering i Karlstads stad av Segerstads kommun.⁸⁹ Detta är intressant för det motsäger Håkan Axelssons uttalande i artikeln ”Stora Sockendöden 1951-1952” i *Wermlandica* från 1990 där han baserat på ett uttalande av en bonde från Segerstad hävdar att det i Segerstad sågs som en risk att bli inkorporerade med Karlstads stad.⁹⁰ I själva verket var det alltså tvärtom så att Segerstad innan processen med Nor gått för långt ville utreda möjligheten att gå samman med Karlstad. Detta framkommer också i mötet med Nor och Segerstad inför Länsstyrelsen 7 januari 1947. Där framförs av kommunalnämndens ordförande att man inser att Segerstad knappast kan bestå som egen kommun och att man inlagt om förhandlingar om sammangående med Karlstad och att man inte önskade ta ställning till kommunindelningsfrågan innan denna utredning var klar.⁹¹ Argumenten som framfördes för en sammanslagning med Karlstad var att kommunikationerna skulle bli bättre med ny väg, samt att Karlstad var segerstadsbornas handelscentrum. Dessutom var man orolig för en köpingsbildning i Vålberg.

Vid detta möte framkommer också viss oenighet runt sammanslagningsfrågan då Axel Reimers från Segerstad framför att det han anser att det är synd att Segerstad inte får kvarstå samt att Segerstad hade mer samhörighet med Nor om en sammanslagning skulle komma på fråga. Denna åsikt synes Reimers varit ensam om att företräda från Segerstad dock. Vid samma möte framförs också frasen på vilken Axelsson bygger sin tes att Segerstadsborna var oroliga för en sammanslagning med Karlstad, nämligen ”bonden behöver bara stan för att åka till när mjölklikviden ska tas ut och

---

88 Segerstads Kommunalnämnd AI:3 7/1 1947 §13

89 Segerstads Kommunalfullmäktige AI:1 9/12 1946 §15

90 Axelsson (1990) sid 54

91 Landskansliet i Värmlands län E XI:3 7/1 1947

motboken likaså⁹². Detta uttalande framförs dock av Kommunalfullmäktiges ordförande i Nor, inte i Segerstad och kan alltså inte tas som inteckning för en ovilja från Segerstad att slås samman med Karlstad. Tvärtom har min utredning alltså visat att kommunens officiella önskan var att samgå med Karlstad, något som staden dock kom att avvisa vilket bland annat framförs av Drätselkammarens ordförande Axel Karlsson.⁹³

29 september 1947 väljer man så en kommitté att författa förslag på svar till Länsstyrelsen på deras preliminära förslag att Nor och Segerstad ska slås samman.⁹⁴ Vid samma möte beslutas också att man ska ha gemensamma överläggningar med representanter för Nors kommun angående namn på den nya storkommunen. Förslaget tas sedan upp på fullmäktige månaden senare och har följande innebörd:⁹⁵

- Man har inget att erinra mot sammanslagning med Nors kommun.
- Länsstyrelsens namnförslag ”Trossnäs” är dåligt, en åsikt man menar delas av Nors kommun. Segerstad föreslår att den nya kommunen ska heta Norsälv eller Norsälven.

Därefter dröjer det till 26 februari 1950 innan frågan än uppe igen och då gäller det åter namnfrågan, där man ”med stor majoritet” förordar Nor som namn på den nya storkommunen.⁹⁶

5.6.1 Sammanfattning Segerstads kommun

Kommunen behandlar frågan ytterst rudimentärt i jämförelse med flera andra kommuner i undersökningen. Man är nöjd med sammanslagningen med Nors kommun och framför inga argument mot densamma. Det är dock viktigt att fästa avseende vid beslutet att först utreda inkorporering med Karlstads stad, vilket alltså var kommunens förstahandsval. I övrigt tycks det vara den ekonomiska konflikten runt kommunhuset⁹⁷ som upptar politikernas sinnen.

---

92 Länsstyrelsen i Värmland, Landskansliet E XI:3 7/1 1947

93 Länsstyrelsen i Värmland, Landskansliet E XI:3 22/4 1947

94 Segerstads Kommunalfullmäktige AI:1 29/9 1947 §3

95 Segerstads Kommunalfullmäktige AI:1 28/10 1947 §3

96 Segerstads Kommunalfullmäktige AI:1 26/2 1950 §3

97 Se t.ex. Segerstads Kommunalfullmäktige AI:1 27/12 1950 §23, 21/1 1951 §2, 18/3 1951 §8, 15/5 1951 §8 och dito kommunalnämnd AI:3 27/12 1950 §130, 18/3 1951 §5-7, 1/7 1951 §16, 24/9 1951 §21 och 3/12 1951 §28

6 Slutsatser

Undersökningen har visat att frågan om kommunsammanslagningen 1952 behandlades relativt ofta i de flesta av de i undersökningen ingående kommunerna. Alla ville egentligen helst kvarstå som egen kommun, även om Segerstad redan från början insåg att de var för små för att kunna tillåtas det.

Det var i slutändan endast två kommuner som var emot de sammanslagningar som blev beslutade, nämligen Nyed och Älvsbacka vilka inte önskade gå samman med Alster. Grunden för detta synes vara att framförallt Nyed var oroliga för konkurrensen från Karlstad för Molkom. Karlstad spelade också stor roll för besluten för Östra Fågelvik, Alster och Segerstad och även till viss del för Nor. Det är därmed klarlagt att Karlstad var en viktig faktor när kommunerna skulle fatta sina beslut. De var dock oeniga om Karlstads dragning var positiv eller negativ. Vad berodde detta på?

Kommunerna delar olika lång landgräns med Karlstad, t.ex var gränsen mellan Östra Fågelvik/Karlstad, Segerstad/Karlstad och Nor/Karlstad ungefär lika lång. Gränsen mellan Alster och Karlstad var betydligt längre, nästan lika lång som Gravas gräns med Karlstad. Ändå kom Nor, Segerstad, Alster och Östra Fågelvik till olika slutsatser om hur de skulle ställa sig till Karlstads stad. Det räcker alltså inte med geografisk närhet för att kommunerna ska ha haft viljan att slås samman med staden.

Det har istället för det första framkommit i utredningen att de kommuner som ville sammangå med Karlstad, Alster och Segerstad har det gemensamt att de var befolkningsmässigt mindre än resterande kommuner med gräns mot Karlstad. Dessutom fanns det i dessa kommuner ingen uttalad centralort. Min utredning har visat att detta är den avgörande faktorn. De kommuner som hade en egen centralort såg ett hot i Karlstad, medan de som saknade centralort hellre sökte sig mot Karlstad än en annan av grannkommunernas centralorter.

För det andra så fanns det en orsak i de kommunikatoriska förhållandena som avgjorde inställningen till Karlstads stad. Alster hade till exempel bättre kommunikationsförhållanden med Karlstad än med Nyed men framförallt än med Östra Fågelvik. Detta synes ha varit Östra Fågelviks och Nyeds huvudargument för att inte vilja sammangå med Alster. När det gäller Nor och Segerstad var inte vägarna lika bra mellan Segerstad och Karlstad som mellan Alster och Karlstad. Därför

tycks inte Nor funnit ett lika stort hot i Karlstad som Nyed och Östra Fågelvik gjorde.

Östra Fågelvik och Grava var tillräckligt stora för att få bestå som egna kommuner. Därför behövde dessa inte ta ställning till Karlstads stad för egen del. Huruvida dessa kommuner hellre skulle sökt sig mot Karlstad eller mot en annan grannkommun om de verkligen hade tvingats ta ställning till en sammanslagning för egen del har utredningen därför inte kunnat visa.

Slutsatsen av detta är att Karlstads stad i mitten på 1900-talet utgjorde den största enskilda faktorn för argument i ena eller andra riktningen för kommunerna och att frågan om centralisering och decentralisering tycks ha utgjort en viktig grund när kommunerna gjorde sina ställningstaganden.

Det förekom argument av flera olika typer men det är intressant att se att argumenten skiljer sig åt relativt mycket mellan olika kommuner. Alster och Östra Fågelvik har väldigt många geografiska argument enligt Wångmars modell medan Älvsbacka nästan uteslutande framför demokratiska argument. Detta skiljer ut dem inte enbart från resten av kommunerna i min undersökning utan också från genomsnittet i Sverige enligt Wångmar eftersom han anser att dessa argument var ovanliga.

När det gäller Nyed har jag i uppsatsen inte kunnat finna något stöd för Håkan Axelssons påstående att Nyed önskade åberopa ett ö-rekvisit för att få kvarstå som egen kommun. Tvärtom framstår det som att Nyed ansåg det självklart att Älvsbacka skulle gå samman med Nyed. Likaså har utredningen visat att Segerstads andrahandsval var att slås samman med Karlstads stad, inte med Nors kommun. Det citat som Axelsson bygger sitt antagande att Segerstad såg ett hot i Karlstad på kommer från en kommunalpolitiker i Nors kommun, inte i Segerstad och motsägs av de kommunala besluten i Segerstad.

Argumentationsanalysen har också visat att Wångmars modell inte är heltäckande. Det gäller framförallt ekonomiska argument vilka Wångmar avgränsar till att gälla argument av typen ”vi kan inte överblicka ekonomin i den nya storkommunen” eller att man inte ansåg ekonomin bli bättre i en ny kommun. Det har från kommunerna framförts åtskilliga argument om den nuvarande kommunens ekonomi, t.ex vad gäller byggnation av offentliga byggnader med mera. Dessa

argument är möjligen kvalitetsargument men min slutsats är att det vore enklare att föra dem till ekonomiska argument. Vidare har det framkommit enbart ett fåtal argument av den typ Wångmar själv hänför till ekonomiska argument. Dessutom har kommunerna framfört argument av mer allmän karaktär; motverka centralisering, gör något åt urbaniseringen, vi har det bra som vi är. Till detta kommer att det finns argument i positiv anda, framförallt gällande ekonomin. Dessa är inte möjliga att kategorisera med Wångmars modell och det anser jag vara en stor brist i densamma.

När det gäller konflikter så har dessa visat sig svåra att spåra i materialet. Samtliga kommuner har fattat sina beslut i konsensus enligt protokollen och det går inte att utifrån dem spåra några inomkommunala konflikter. Däremot visar protokollet från mötet med Länsstyrelsen, Segerstad och Nor på en konflikt inom Segerstads kommun där åtminstone en representant uttryckte farhågor för centralisering och önskan att gå mot Nor istället för Karlstad, vilket var kommunens önskan.

Slutligen så frågan om svårigheten med att placera kommunerna i nya grupperingar. Där är slutsatsen att den enda kommun som samtliga utredningsinstanser förefallit haft svårt att placera är Alster. De främsta argumenten härom tycks röra geografi och alla verkar egentligen tycka att det bästa hade varit att slå samman Alster med Karlstad. Det enda som tycks ha hindrat från denna väg är att lagstiftaren beslutat att inkorporeringar med städer endast skulle ske i undantagsfall.

7 Sammanfattning

Den här uppsatsen behandlar storkommunsammanslagningen i Karlstads kommun 1952. Sammanslagningen kom till som ett nationellt initiativ för att råda bot på brister i det kommunala utförandet av de uppdrag kommunerna hade, främst avseende skola och socialomsorg. Beslutet om en ny kommunal indelning tog i Riksdagen i juni 1946 och implementerades 1 januari 1952, varvid Sveriges ungefär 2500 kommuner reducerades till cirka 1000. För Karlstads kommuns del så blev slutresultatet att Nyed, Alster och Älvsbacka slogs samman till Nyeds kommun. Väse och Ölme slogs samman till Väse kommun och Nor och Segerstad till Nors kommun.

I uppsatsen behandlas de argument som framfördes i de kommunala organen från de olika kommunerna. Samtliga har velat kvarstå som egna kommuner, men majoriteten har ändå accepterat de indelningar som till slut blev beslutade. Undantagen från detta utgörs av Nyed och Älvsbacka,

vilka inte önskade slås samman med Alster.

De olika kommunerna har framfört vitt skilda argument sins emellan, med fokus på relationen till Karlstad och geografiska argument av olika slag, medan däremot Älvsbacka skiljer ut sig genom att fokusera på demokratiska argument. När det gäller Karlstads stads påverkan på kommunernas beslut kommer uppsatsen fram till att det avgörande för huruvida en kommun är positiv eller negativ till samgående med Karlstad beror på om kommunen har en egen centralort eller ej samt hur kommunikationsvägarna mellan kommunerna och Karlstads stad ser ut.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

RIKSARKIVET

Inrikesdepartementets arkiv

Konseljakt 1950-03-24 nr 21 Värmland, volym 1-3

VÄRMLANDSARKIV

Länsstyrelsen i Värmlands län, landskansliets arkiv

E XI 1-5 ”Kommunindelningen 1946-1951”

KARLSTADS KOMMUNARKIV

Alsters kommun

Kommunalfullmäktige

Protokoll A1:1 1947-1951

Kommunalstämman

Protokoll A1:3 1937-1947

Kommunalnämnden

Protokoll A1:3 1940-1948

Nors kommun

Kommunalfullmäktige

Protokoll A1:3 1944-1946

A1:4 1946

A1:5 1947

A1:6 1948

A1:7 1949

A1:8 1950

A1:9 1951

Kommunalstämman

Protokoll A1:4 1919-1950

Kommunalnämnden

Protokoll A1:5 1944-1946

Nyeds kommun

Kommunalfullmäktige

Protokoll A1:3 1942-1951

Kommunalstämman

Protokoll A1:6 1921-1951

Kommunalnämnden

Protokoll A1:9 1944-1948

A1:10 1948-1951

Segerstads kommun

Kommunalfullmäktige

Protokoll A1:1 1940-1951

Kommunalstämman

Protokoll A1:4 1919-1950

Kommunalnämnden

Protokoll A1:3 1942-1951

Väse kommun

Kommunalfullmäktige

Protokoll A1:6 1942-1951

Kommunalnämnden

Protokoll A1:2 1904-1951

Älvsbacka kommun

Kommunalstämman

Protokoll A1:2 1912-1951

Kommunalnämnden

Protokoll A1:3 1942-1951

Östra Fågelviks kommun

Kommunalfullmäktige

Protokoll A 1:5 1947-1954

Kommunalnämnden

Protokoll A 1:6 1947-1953

Tryckta källor

Värmlands Läns allmänna kungörelser, Landskansliet nr 74 1947

Värmlands Läns allmänna kungörelser, Landskansliet nr 234 1947

Värmlands Läns allmänna kungörelser, Landskansliet nr 115 1948

Värmlands Folkblad 18/10 1947

Litteratur

Axelsson, Håkan (1990), ”Stora Sockendöden” i Olausson m.fl ”*Wermlandica*” Karlstad.

Hellstenius, Mats (2004) ”*Den nya kommunindelningen 1952 - Skapandet av Karup kommun*”

Samuelsson, Patrik (2012) ”*Lokal identitet. En studie om den lokala identitetens plats i kommunblocksreformen 1971-1974*” Karlstad.

Wångmar, Erik (2012), ”Så blev det Karlstads kommun 1971” i Jon Räftegård (ed.) ”*Pionjärer, kravaller och fattiga bönder*” Göteborg.

Wångmar, Erik (2003), ”*Från sockenkommun till storkommun. En analys av storkommunreformens genomförande 1939-1952 i en nationell och lokal kontext*” Göteborg.

Bilaga 1, Karta över kommunerna

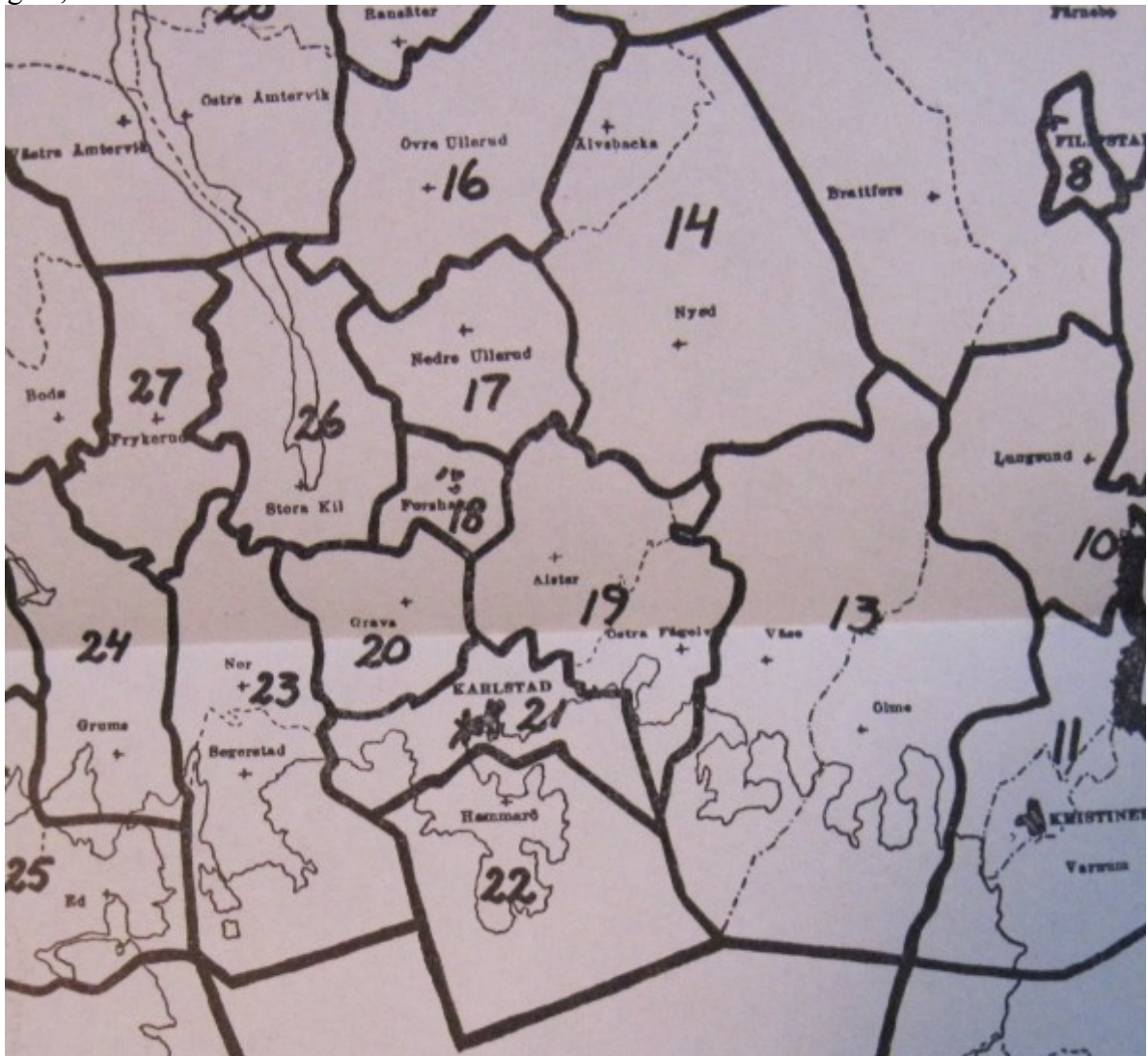

Foto från Länsstyrelsens slutgiltiga förslag till kommunindelning. Kommungränserna mellan tidigare kommuner streckade. Notera att Alster kom att byta kommun till Nyed i det slutliga regeringsbeslutet.